

МИХАИЛ САДОВЯНУ
РАЗКАЗЪТ НА ЗАХАРИЯ
КЛАДЕНЧАРЯ

Превод от румънски: Веселина Георгиева, 1980

chitanka.info

Слепецът не беше още свършил разказа си, когато стрина Саломия взе да става нетърпелива, закърши пръсти и ухапа устни. А когато Анкуца целуна ръката на скитника и сложи пред него печено месо и банички, тя не се стърпя и замърмори към нас, които седяхме по-близо до нея:

— Ей тъй безгрижно си живеят някои, макар да са недъгави. Ходят, ама други ги водят за ръка, защото не са кадърни да направят сами и една крачка; и където спрат, почват да разправят лъжи и хората ги зяпат в устата.

— Какви лъжи, стрино Саломия? — попитах аз. — Разправи човекът няколко случки от живота си и историята за княз Дука, която и ние познаваме от малки.

— И аз зная, че тази история е истина, та и аз не съм вчерашна и съм ги чувала такива, ала не видяхте ли как увърта и усуква, като говори за себе си, само и само да се докара пред хората? Та какво е той? Не чини повече от една счупена паница, това е той! Яд ме хвана, като го слушам, пък и като виждам...

— Моля те много, стрино Саломия, не се ядосвай! Мигар не знаеш какъв е светът? Хубава жена си била на времето и си носила маргарит на шията си, както казва дядо Костандин. Я си припомни защо мъжете са се увъртали около тебе, защо са ти се усмихвали и са те задиряли. Не са поглеждали другите жени, защото те не са били като тебе. Тъй и сега тука, събрали са се хората и им е драго да слушат разни истории и който най-хубаво разправя, него най-много хвалят. Този старец е сляп и сиромаш, ала знае да разправя и да свири, дар божи е то. Все едно е да се радваш на дъхаво цвете с ярки багри, а да се сърдиш на друго, защото багрите му са тъмни и не ухае, като че ли то е криво, че е такава.

— То пък е добро за цяр! — опери ми се стрина Саломия.

— Тъй е, както казваш. Добро е за цяр, права си, стрино Саломия, ала ние не сме се събрали тук за лечителски мурафети. И други както слепецът разправиха, преди ти да дойдеш, такива едни случки, та косите ми настръхнаха и няма да ги забравя, докато съм жив. А сега чакаме комитът да ни разправи някаква случка, каквато смятам, че не е имало и няма да има.

— За този сухия разеш ли говориш?

— За него говоря, стрино Саломия.

— Тоз май съм го виждала и слушала и друг път. Наистина той сякаш не е като другите. Гледам всички и някои ги познавам, виждала съм ги тук в хана; и ми се ще да вярвам, че знаят разни случки и ги разправят. Ала как може да се вярва на един такъв, дете е по-долен от всички? Аз, която го доведох при вас, стоя настрана, а той е на голяма почит!

То не става дума, да речем, за мене — продължи тя, като ме прониза с поглед, — а за едното, когото виждам между вас и който, тъй се случи, че в живота си видя големи смехории. Нека той разкаже, пък тогава ще видим къде ще останат приказките на слепия! Или по-добре да чуем комит Йоница, както е редно и прилично!

— За какви смехории и за кого говориш, стрино Саломия? — попитах аз.

— Погледни и ще го видиш. Седи между калугера и овчаря.

— Този е дядо Захария, кладенчарят, стрино Саломия. Откакто съм тук, не съм го чул дума да обели. Изглежда, на тебе не ти харесват слепците, а обичаш немите?

— Не е ням, не бой се. Много обича да пие, затуй няма време за приказка. Нека само ти каже какво му се случи, па сетне ще видим!

— Какво му се е случило, стрино Саломия?

— Какво му се е случило? — намеси се и разешът, без да знае за какво става дума. — Кому се е случило?

— Ей на онзи човек, достопочтени комите Йоница — отвърщам аз. — На Захария кладенчаря. Разправяше стрина Саломия за някаква смехория, станала отколе.

— Къде е станала?

— Нека той сам каже, комите — рече стрина Саломия и гласът ѝ изведнъж стана гальовен. — Попитай го да ти каже за случката в гората отвъд реката. Бачо Захария! — провикна се тя остро.

Кладенчарят обърна рошавата си глава с объркана брада.

— Опа! — извика той високо, като от дъното на кладенец.

— Бачо Захария, тези достопочтени гости искат да чуят какво ти се случи в гората отвъд реката, когато беше ерген.

— Ъхъ! В Пъстравени!

— Там, бачо Захария. На онази поляна, дете ти я знаеш.

— Няма я вече тая поляна, зер изсякоха гората. Казваха ѝ Поляната на владиката Сас.

— Чувате ли? — рече усмихната стрина Саломия и се отдръпна от канчето вино, което разешът ѝ подаваше. — Сполай ти, достопочтени комите, ала аз нали съм си нефела, не мога да сложа капка вино в устата си. Пия само ракия. Мога да хапна от онези банички, някоя по-мекичка, достопочтени комите, че отколе съм останала без зъби, не мога да хапя като на младини. Хубави банички, и дума да няма, и аз тъй ги правя! Сега май ще се реша все пак да близна малко винце, тъй като не е от старото. Разкажи, бачо Захария, случката на Поляната на владиката Сас.

— Коя случка? — попита безучастно кладенчарят.

— Ами тази, когато боляринът от Пъстравени те повикал у дома си и ти заповядал да търсиш вода на поляната.

— Тъй беше! — потвърди Захария. — Повика ме и ми заповяда: „Да ми намериш вода в Поляната на владиката Сас и да ми изкопаеш кладенец, че наесен ще има голям княжески лов и там ще се разположим за отмора и ще трябва вода.“

Захария кладенчарят млъкна.

— И? — подкани го комитът.

— Толкоз.

— Как тъй толкоз? — тръсна сърдито глава стрина Саломия. — Освести се, човече, и разкажи всичко: как си отишъл с болярина на мястото, как си тупнал с крак по земята тук, как си тупнал там и си се послушал да чуеш знаците, дето ги знаеш; после как си извадил от кемера си къпъните, които никога не сбъркват, как си ги сложил на земята и си ги гледал...

— Гледах ги — продължи Захария, — и боляринът Димаки Мърза ги гледаше, ама нищо не разбираше. Ето с тези къпъни намерих водата в Поляната на владиката Сас.

Дядо Захария извади от лявата страна на кемера си две съединени, излъскани, заоблени пръчици. Залови се да размотава някакви невидими нишки около тях и в светлината на огъня блесна някакво сребърно зърно.

— Тези къпъни са дрянови — обясни той. — Ех! Кой знае кой ги е правил и кога ги е правил! Останали са от дедите и прадедите ми; и те са били кладенчари, с тях се намирали кладенците и изворите, както и аз тогава намерих водата пред самите очи на болярина Димаке Мърза. Туй беше!

— Е, и после?

— Кажи де! — настоя стрина Саломия, като сбърчи нос и сви вежди. — Кажи как си тупнал с цървула си и си рекъл: „Тук, господарю, има вода.“ — „На това място ли?“ „На това място, господарю. Дай ми хора с белове и кирки, заповядай на двадесетина кираджии да докарат камък и да го струпат тук; дай ми помощници, каквито ми трябват, напиши и пусула за тайна ракия и няма да мине много, и ще те покания да дойдеш тук с билюрена чаша да пиеш от сълзите на земята.“

— Тъй беше! — потвърди Захария.

— И боляринът рекъл: „Тъй да бъде, ще ми изградиш кладенец!“ После отишъл у дома си заедно с него, повикал граматика и му поискал паче перо. Като му донесли пачето перо, поискал чернило, масичка и лист и написал пусулата, дето му я поискал Захария. После повикал служителите си и всекиму заповядал какво да прави, какви хора да дадат за копане, кои да тръгнат с колите за камък и какви помощници за зидане да дадат на кладенчаря. Всички се поклонили, излезли заднишком и отишли да изпълнят заповедите.

— Тъй беше! — потвърди пак Захария. — Викна им: „Шиит!“ — такъв навик имаше — и ги изгледа смръщено. Те се изплашиха и се разтичаха.

— Разтичали се — продължи стрина Саломия — и закарали на мястото всичко навреме. Циганите се заловили да копаят с кирки и белове, кираджиите докарвали камък и го трупали на поляната, а бачо Захария си лежал подпрян на лакът в колибата от шума, гледал ги и си смучел от една стомничка.

— Джиброва ракия от Котнари — допълни кладенчарят.

— Тъй, джиброва... Лежал си той в колибата, докато циганите изхвърляли с лопати черна пръст, после изхвърлили глината и стигнали до пясъка и чакъла. Когато стигнали до хумата, бачо Захария станал, отишъл до ямата и рекъл на циганите: „Ако сте ожаднели, потрайте малко, защото ей сега ще стигнете до водата.“ И тъй станало, както той рекъл и както показали къпъните. Стигнали до водата и още копали и изхвърляли тинята с чебури на скрипеч. Копаели циганите, потта шуртяла по челата им и те все питали: „Има ли още много, майстор Захария, че вече стигнахме до другия свят!“ — „Копайте, бре — думал Захария, — докато ви кажа стига!“

И един ден станал и рекъл: „Стига! Тук ще градим. Ще почистим добре, ще сложим подпори и ще почнем да зидаме.“

И тъй направил. Слязъл той със зидарите в кладенеца и го иззидали. А когато листата в гората опадали, боляринът дошъл с билюрената чаша и вкусил водата, както му бил поръчал Захария.

— Тъй беше! — потвърдил Захария. — Боляринът Димаке рече: „Шиит! Хубава вода бре, Захария!“ Наистина, че беше хубава, само че мене виното по ми харесва, то по ми понася.

— Е, а после? — попита пак комитът.

— Няма повече. Направих кладенеца, и толкоз.

— Чакай, бачо Захария, недей тъй! — продължи усмихната Саломия. — Аз съм казала на тия хора какво си видял и какво знаеш и съм те похвалила. И като направил кладенеца, дошъл един конник от престолнината и известил, че князът идва на лов. Та като дошъл този вестител, боляринът Димаке пак повикал всички и им заповядал да уредят поляната, да направят там колиби за отмора на ловците. Заповядал още, когато князът спре и слезе от коня си, Захария да му поднесе стомничка студена вода и да му налее в чашата, а един циганин да стои до него с поднос с купа сладко и сребърна лъжичка.

И тъй всичко било наредено и князът дошъл в Пъстравени с голяма свита.

— Княз Калимах — допълни кладенчарят — имаше ей такава брада и все си я решеше с пръсти.

— Като пристигнал князът, боляринът Димаке Мърза излязъл да го посрещне заедно с болярката си и с дъщеря си; имали хубавичко, тъпичко момиче. Поклонили се те и целунали ръка на княза, ала момичето все въздишало и плачело.

— Какво има? — попитал негово височество княз Калимах. — Защо въздиша това девойче?

— От голямо стеснение, твое височество — отвърнал боляринът, после се смръщил към момичето, свил вежди. А на момичето...

— Аглаица... — допълни Захария.

— А на момичето, на Аглаица де, му нямало нищо, само било влюбено, като всяко младо, в сина на един мазил от Разбоени. Казвали го Илиеш Урсаки. Ама нали бил мазил, боляринът му рекъл: „Шиит! Да се махаш от очите ми, калпазанино, дето си завъртял ума на дъщеря ми!“ И сега, като загубило всякаква надежда, момичето плачело.

Боляринът го сграбчил за раменете, стиснал го за ръката и го пратил в една задна стая, да не разваля веселието и князът да не разбере какъв срам ги е сполетял. Сетне се обърнал към княза с весело и спокойно лице. Извикал веднага горските и ги накарал да изброят пред княза какви сърни и глигани има в известните на тях гъсталаци и урви.

След като всички се повеселили, негово височество си легнал рано, за да стане в зори. И наистина князът бил пръв на коня си и до него боляринът Димаке подреждал стрелците и гончиите. Тръгнали из гората; пръснали се хората, обходили урвите и гъстите гори с викове и свирене на рог. А в това време Захария бързал към кладенеца.

— Тъй беше! — потвърди Захария.

— Ала преди да стигне при кладенеца, видял по пътеката дъщерята на болярина Димаке. Стискала лицето си с ръце, плачела и ходела несвястно между дърветата.

— Целувам ти ръка, болярко Аглаица — рекъл Захария. — Защо плачеш тъй, като на умряло?

— Ах, Захария, как да не плача? — рекла тя и се спряла. — Как да не плача, като съм се обрекла на смърт! Паднах на колене пред иконата на божията майка и ѝ се помолих да направи чудо, да смекчи каменните им сърца. Като разбрах, че няма да мога да ида при княза и да му кажа, и като виждам, че всички ме изоставят, дори и майка ми, реших в душата си да умра, че друго не мога да сторя, освен да сложа край на живота си. Аз, Захария, не мога да живея без Илиеш Урсаки. И сега отивам да се хвърля в кладенеца. Когато негово височество дойде да пие вода, няма да можеш да му дадеш и ще му речеш: „Тъй и тъй, светли господарю, дъщерята на болярина се хвърли в кладенеца.“

— Наистина ли ще направиш такова нещо, болярко Аглаица?

— Ще го направя, Захария — рекло момичето. — Ала първо пратих по мойта циганка вест на Илиеш да дойде тук, да прекараме като безгрижни влюбени този последен час. После ще се хвърля в кладенеца.

— Че той няма да те остави да се хвърлиш, болярко Аглаица. Познавам го аз, той е достоен момък. По-скоро ще те открадне и ще те отведе със себе си.

— Тогава, Захария, няма да се хвърля в кладенеца — отвърнало момичето и се засмяло.

— Не се хвърляй, болярко! По-добре имай вяра в мене. А когато дойде изгорникът ти, елате при мене до кладенеца да ви затворя в колибата от шума, дето е отредена за княза. Когато на обед се даде отдих, всички от княжеския лов ще дойдат на Поляната на владиката Сас. Аз ще застана пред княза със стомничката и с чашата, а циганинът със сладкото и лъжичката. След като князът рече: „А-а! Хубава вода! Аферим!“, аз ще се отдръпна и той ще влезе в колибата и ще ви намери там на колене, да плачете с наведени глави и да го молите за прошка... Той ще ви хване за ръка, ще ви изправи, ще положи ръка на главите ви и ще повика болярина да приеме в прегръдките си своите деца.

Аз смятам, болярко, че тъй ще е по-добре и ще стане, както аз казвам. Пък и не може другояче. Трябва да се прощава на младите, които се обичат! Иначе не може.

Захария се засмя в разчорлената си брада и сякаш повече от другите се удивляваше на тази случка. Сетне млъкна, проточи врат, вдигна глава и ококори очи да чуе какво е станало по-нататък. Той го знаеше, ала разказано от чужда уста, то сякаш беше по-друго.

— Хъм! — измърмори той. — Струва ми се, че май нямаше вече накъде, нямаше какво да им сторят...

— Нямало какво да им сторят — продължи стрина Саломия, като се осмели и взе с два пръста още една бухнала баничка. — Младите постояли там, вслушвали се като горски зверове във виковете на гончиите и в свирнята на рога, после отишли до кладенеца и Захария ги скрил в колибата. Ала през това време князът научил от един свой верен болярин защо плачело момичето, когато му целувало ръка, зер такива работи бързо се научават. И тъй, след като хапнал сладкото от диви череша и изпил чашата вода, рекъл: „А-а!“, разчесал с пръсти брадата си и загледал усмихнат хората наоколо си, сякаш дирел някого.

— Къде е — рекъл — моят верен Димаке Мърза?

— Тук съм, твое височество.

— Искам да зная защо си натъжен и не те свърта на едно място. Много ще ми е драго, мой верни болярно, да видя тук, на нашата ловджийска трапеза, дъщеря ти... как ѝ беше името?

— Аглаица, твое височество.

— ... дъщеря ти Аглаица да налива старо вино в сребърния бокал на своя господар.

Боляринът се страшно изплашил, защото бил получил вест от болярката, че дъщеря им избягала от къщи и искала да сложи край на живота си.

— Късно е, твое височество — осмелил се той да каже. — Трапезата е вече сложена, ловът чака...

— Искам да зная къде е в този час дъщеря ти? — попитал усмихнат княза.

Тогава Захария кладенчарят добил голям кураж, както става на такъв лов, извадил от пояса си къпъните, които видяхте, закрепил ги на пръстите си и ги държал тъй, без да мръднат. А сребърното зърно засвяткало като звездица. Никой не разбирал какво става. И самият болярин не знаел какво да отговори на княза.

— Този ли е Захария, твоят кладенчар? — запитал князът, като издул устни и го погледнал отвисоко.

— Да, твое височество.

— И какво иска той?

— Не зная, твое височество.

Князът запитал сърдито Захария.

— Какво искаш, бре?

Захария не посмял да отговори нищо. Гледал само какво показват къпъните; после отворил вратата на княжеската колиба. Тогаз князът видял двамата млади на колене и с наведени глави.

Никой не разбрал как станала таз работа, най-много князът се учудил на мъдростта на къпъните.

След туй князът и княгинята венчали в Яш младите. Помирили се всички, развеселили се и ловът се превърнал на сватба. А като тръгнали за престолнината, първо тук, в Анкуциния хан, изкарали едно хоро.

— Хъъм!... — рече Захария, като поклати глава и сви вежди. — Тъй беше!

— Както ви казах аз — завърши старицата, — този кладенчар е видял и знае много повече неща от другите.

— Наистина Захария ни разправи хубава история — потвърди комит Йоница от Драганец. — Признавам, макар другите да знаят похубави и по-чудни истории. Тук той е прав, няма що.

По лицето му бе застинала усмивка, гледаше ни със замрежен поглед и леко се поклащаше. Беше късно. Квачката беше превалила

средата на небето. Огънят гаснеше. Повечето от хората оставиха пръстените канчета на земята, от умора очите им се затваряха.

Неочаквано иззад хана изцвили слабата кобила на разеша. Тъй уплашено и остро изцвили, че аз скочих ужасен от мястото си.

Стрина Саломия се ухили и рече тихичко:

— Лош час е този. Нечисти сили бродят. Аз познавам знаците на нощта и най-вече знаците на този час. И конят усети и изцвили.

Всички в хана усетиха — и всички настръхнаха. Някъде в дъното се хлопна врата, всички край огнището се смълчахме и макар да се гледахме, не видяхме лицата си.

Стрина Саломия плю три пъти в пепелта: „Пфуу, пфуу, пфуу!“ и се прекръсти. И сякаш чак тогава ни просветна. Демонът беше отминал към пущинаците на горите и реките, вече не го усещахме, но ние стояхме като облъскани, изнурени, а като станахме да си потърсим удобни местенца за сън, едва се движехме. Някои дори заспаха там, където седяха, свити и отмалели. Дори комит Йоница, след като прегърна и целуна капитан Некулай, съвсем забрави, че щеше да ни разправи нечувана дотогава история.

1928 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.